

I. Загальні доктринальні засади інституту неплатоспроможності (банкрутства) фізичних осіб

DOI: 10.33498/Юшн-2022-07-011

Борис Поляков

доктор юридичних наук, професор,
суддя Північного апеляційного господарського суду
(Київ, Україна)
doc.pol@ukr.net

Валерія Радзивілюк

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри економічного права та економічного
судочинства Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)

ResearcherID: [www.scopus.com/authid/detail.
uri?authorId=57205677838](http://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57205677838)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9562-8735>
vradziv@hotmail.com

УДК 347.736

ПРИНЦИПИ ІНСТИТУТУ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

АНОТАЦІЯ. Правове становище фізичних осіб в економічному обігу має значні особливості порівняно з суб'єктами, що наділені статусом юридичної особи. Виступаючи у ролі споживачів фізичні особи можуть бути обтяжені значною кількістю боргів, а якщо так, то вони мають нести ризики, пов'язані з невиконанням взятих на себе зобов'язань у випадку їх неплатоспроможності.

Інститут неплатоспроможності фізичних осіб є вельми ефективним способом захисту добросовісних боржників, які опинилися у скрутному матеріальному становищі з об'єктивних причин. Застосування норм цього інституту на практиці дає змогу боржникам відновити свою платоспроможність, організовано погасити вимоги кредиторів та звільнитися від боргів.

Метою статті є формулювання та аналіз змісту основних принципів, на яких базується інститут неплатоспроможності фізичних осіб в Україні, обґрунтування їх змісту на основі положень вітчизняного законодавства про банкрутство, а також викладення власного бачення напрямів удосконалення законодавства у зазначено-

© Борис Поляков, Валерія Радзивілюк, 2022

му аспекті, що сприятиме подоланню існуючих проблем і покращенню ефективності реалізації його норм на практиці.

Автори доходять висновку, що в основі регламентації відносин неплатоспроможності фізичних осіб, які не мають статусу суб'єктів підприємницької діяльності, що була запроваджена Кодексом України з процедур банкрутства (КУзПБ), лежить система іманентних цьому інституту принципів, які, на жаль, не знайшли відображення у нормах чинного законодавства.

Встановлено, що аналіз книги 4 КУзПБ дає змогу виділити п'ять принципів, які максимально висвітлюють всю сутність інституту неплатоспроможності фізичних осіб. Це принципи: економічності; неоплатності; пріоритету процедури реструктуризації боргів; виключності процедури погашення боргів; добросовісності.

Суть принципу економічності полягає у тому, що процедура неплатоспроможності фізичної особи повинна здійснюватися з мінімальними, необхідними для цього витратами.

Оскільки ініціатором справ про неплатоспроможність є виключно боржник, то їх передумовою повинна бути його неоплатність. Тому умови відкриття цих справ повинні бути напряду пов'язані з терміном “неоплатність” як неможливістю погасити борги кредиторам внаслідок недостатності активів у боржника.

Пріоритетність процедури реструктуризації означає, що вона вводиться одразу з відкриттям справи про неплатоспроможність. Підсумком процедури реструктуризації є погашення (оплата, врегулювання) всіх боргів фізичної особи – боржника.

Стадія погашення боргів має субсидіарний характер, оскільки вводиться як підсумок незадовільних результатів підготовчої або планової частини реструктуризації.

Принцип добросовісності полягає у тому, що учасники справи про неплатоспроможність, реалізуючи свої права, не повинні вчиняти дії, направлені на порушення (утиск) майнових прав або завдання шкоди іншим учасникам.

Ключові слова: банкрутство; боржник; кредитор; неплатоспроможність; принципи.

Принципи, як основні ідеї або положення, є тим будівельним каркасом, що закріплює правові норми, які в ньому містяться. При цьому принципи відображають сутність самих правових норм, підкреслюючи їхню особливість і взаємозв'язок. Поява в Кодексі України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ)¹ такого нового інституту, як неплатоспроможність фізичних осіб, об'єктивно зумовлює необхідність дати оцінку його правовим нормам на предмет з'ясування загального та спеціального з подальшим виокремленням із них самих принципів.

Варто зауважити, що інститут неплатоспроможності громадян являє собою групу спеціальних правових норм, які встановлюють особливості застосування загальних правил процедури банкрутства, що стосуються юридичних осіб. Водночас власне загальні норми застосовуються у процедурі неплатоспроможності фізичних осіб субсидіарно, тобто у тих ви-

¹ Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>> (дата звернення: 16.05.2022).

падках, коли те чи інше питання не врегульовано спеціальною правовою нормою. Тому виокремлення та дослідження принципів має важливе значення для того, щоб зрозуміти сутність, призначення і порядок застосування правових норм інституту неплатоспроможності громадян.

Проблеми принципів процедури банкрутства юридичних осіб ставали предметом дослідження таких учених, як А. Бутирський², В. Джунь³, Б. Поляков⁴, П. Пригуза⁵, В. Радзивілюк⁶ та ін. Проте у той період інституту неплатоспроможності фізичних осіб не існувало і тому дослідження його принципів сьогодні є вельми актуальним.

Метою дослідження є формулювання та аналіз змісту основних принципів, на яких базується інститут неплатоспроможності фізичних осіб в Україні, обґрунтування їхнього змісту на основі положень вітчизняного законодавства про банкрутство, а також викладення власного бачення напрямів удосконалення законодавства у зазначеному аспекті, що сприятиме подоланню існуючих проблем і покращенню ефективності реалізації його норм на практиці.

Відповідно до поставленої мети у дослідженні мають бути вирішені такі завдання:

- розкриття сутності та специфіки правового регулювання відносин неплатоспроможності через виявлення та формулювання іманентних йому принципів;
- виявлення зв'язку цих принципів із сутністю правовідносин неплатоспроможності;
- з'ясування впливу принципів інституту неплатоспроможності фізичних осіб на послідовний розвиток відносин неплатоспроможності через розкриття цих принципів;
- подальше вдосконалення законодавства про банкрутство та правозастосовної практики.

Генезис правової регламентації відносин неспроможності (банкрутства) в усіх правових системах свідчить про те, що при їх унормуванні у вигляді, наближеному до сучасного, відбулася диференціація правового регулювання за критерієм належності боржників до суб'єктів підприємницької діяльності або фізичних осіб, які не мають такого статусу.

² А. Бутирський, *Заходи щодо відновлення платоспроможності боржника як шлях подолання банкрутства* (Книги–XXI 2008) 9–22.

³ В. Джунь, *Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні* (Юридическая практика 2006) 213–21.

⁴ Б. Поляков, *Право неспроможності (банкрутства) в Україні: підручник для студентів вищих навчальних закладів* (Ін Юре 2011) 75–287.

⁵ П. Пригуза, *Проблеми теорії і практики конкурсного права в Україні: неспроможність та банкрутство* (Харків юридичний 2009) 53–86.

⁶ В. Радзивілюк, *Метод, принципи та функції права банкрутства (неспроможності)* (2010) 82 *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки* 23–5.

Законодавство про банкрутство незалежної України спочатку визнавало суб'єктами банкрутства лише підприємницькі організації зі статусом юридичної особи⁷, а згодом – фізичних осіб – підприємців⁸. Проте застосування тих правових приписів, що вже містилися у вітчизняному законодавстві щодо фізичних осіб, які не були наділені статусом суб'єкта підприємницької діяльності, було неможливим з огляду на особливості правового становища таких суб'єктів.

Отже, економічні реалії сьогодення, вимоги практики, досвід провідних правових систем світу, історичний досвід унормування відносин неспроможності (банкрутства) стали спонукальним поштовхом для впровадження у вітчизняне законодавство про банкрутство нового інституту – інституту неплатоспроможності фізичних осіб.

Цей інститут, як і будь-який інший правовий інститут, засновується на системі притаманних йому принципів. За слушним висновком П. Рабіновича, 'значення принципів права полягає у тому, що вони у стислому вигляді, концентровано відображають найсуттєвіші, соціально-змістовні властивості права<...>'⁹.

Принципи належать до системоутворюючих факторів, які, як і предмет, метод, функції та цілі, містяться у самій правовій матерії. Причому вони посідають серед вказаних критеріїв особливе місце. Саме завдяки принципам досягається єдність і взаємозв'язок окремих елементів тієї чи іншої структурної галузі права з огляду на те, що визначення змісту всіх її правових приписів підпорядковано єдиним принципам.

З цього приводу не можна залишити поза увагою висновок М. Козюбри стосовно того, що 'відсутність належного світоглядно-методологічного осмислення принципів права негативно позначається на юридичній, зокрема судовій, практиці'¹⁰.

Урахування принципів здійснюється не тільки у теоретичних дослідженнях, а й у правотворчості та правозастосуванні. Знання принципів дає змогу правильно тлумачити та застосовувати на практиці норми законодавства про банкрутство (неплатоспроможність), а також вирішувати питання, на які немає прямої відповіді у чинному законодавстві.

Отже, принципи інституту неплатоспроможності фізичних осіб як складової права неспроможності (банкрутства) – це його основні засади, відправні ідеї, яким притаманна універсальність, найвища імперативність і загальна значущість. Вони пронизують зміст усіх складових

⁷ Про банкрутство: Закон України від 14 травня 1992 р. № 2343-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>> (дата звернення: 10.05.2022).

⁸ Про внесення змін до Закону України "Про банкрутство": Закон України від 30 червня 1999 р. № 784-XIV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-14>> (дата звернення: 10.05.2022).

⁹ П. Рабінович, *Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник* (вид 9-те, зі змін, Край 2007) 102.

¹⁰ М. Козюбра, 'Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій' (2017) 11 *Право України* 143.

системи інституту неплатоспроможності фізичних осіб і втілюються у суб'єктивних правах та обов'язках учасників правовідносин неплатоспроможності. Не завжди будучи закріпленими у конкретних нормативних положеннях, принципи інституту неплатоспроможності фізичних осіб, як і права неспроможності (банкрутства) загалом, виводяться з аналізу всієї сукупності правових норм, які регулюють ці відносини.

Аналіз книги 4 КУзПБ дає змогу виокремити п'ять принципів, які максимально висвітлюють всю сутність інституту неплатоспроможності фізичних осіб. Це принципи: економічності; неоплатності; пріоритету процедури реструктуризації боргів; виключності процедури погашення боргів; добросовісності. Пропонуємо розглянути їх більш детально.

Принцип економічності. Суть цього принципу полягає у тому, що процедура неплатоспроможності фізичної особи повинна здійснюватися з мінімальними, необхідними витратами. На відміну від юридичних осіб, громадянин-боржник, який не є суб'єктом підприємницької діяльності, що з огляду на свій індивідуальний статус не може володіти великою кількістю активів. У кращому випадку такими активами можуть бути – квартира, автомобіль, грошові кошти на банківському рахунку. І тому він не може собі дозволити нарівні з юридичними особами-боржниками нести такі ж судові витрати.

До того ж у юридичних осіб законодавством передбачено за доведення до банкрутства стягнення з керівника (ч. 6 ст. 34 КУзПБ) або засновників (учасників, акціонерів), третіх осіб (ч. 2 ст. 61 КУзПБ) непокритих ліквідаційною масою боргів перед кредиторами. Що, на жаль, не може розповсюджуватися на боржників – фізичних осіб.

Крім того, кредитори у справах про неплатоспроможність громадян також не повинні нести надмірні судові витрати, викликані неефективною (неналежною) роботою арбітражного керуючого або розглядом місцевим судом справи понад встановлені строки, або скасуванням судових актів апеляційною чи касаційною інстанціями. При цьому законодавець встановлює чіткі та відповідні умови їх понесення як боржником, так і кредиторами. Зокрема, при подачі заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржник повинен авансувати тримісячний заробіток арбітражного керуючого (п. 12 ч. 2 ст. 116 КУзПБ). За ці три місяці після відкриття провадження у справі про неплатоспроможність законодавець також зобов'язує боржника надати суду план реструктуризації боргів (п. 8 ч. 5 ст. 119 КУзПБ), а за збігом 120 днів відбувається перехід до етапу планової реструктуризації (виконання плану реструктуризації боргів) або процедури погашення боргів (п. 2 ч. 4 ст. 122 КУзПБ).

З огляду на зміст наведених норм, незалежно від причин, будь-яке відхилення від встановлених процесуальних строків не може тягнути за со-

бою збільшення судових витрат у вигляді оплати роботи арбітражного керуючого.

Наприклад, у доплановій реструктуризації (до затвердження плану реструктуризації), обсяг роботи арбітражного керуючого не змінюється і залишається без змін (перевірити правильність відомостей, що містяться у декларації про майновий стан боржника; скласти реєстр вимог кредиторів; допомогти боржнику підготувати план реструктуризації; провести збори кредиторів тощо). І тому, незалежно від строку виконання арбітражним керуючим встановленої КУзПБ роботи, вона повинна оплачуватися у тій самій доплановій реструктуризації у розмірі, авансованому боржником.

Необхідно зауважити, що участь арбітражного керуючого вже у плановій реструктуризації та в процедурі погашення боргів напряму залежить від наявності джерел виплати винагороди. Якщо в процедурі реструктуризації це повинно вказуватися у самому плані (п. 1 ч. 5 ст. 127 КУзПБ), то в процедурі погашення боргів, незважаючи на відсутність прямої норми, передбачається (статті 131, 133 КУзПБ), що боржник повинен мати активи, які можуть покрити судові витрати. Для підтвердження вказаного необхідно звернутися до ч. 5 ст. 34 КУзПБ, яка хоч і відноситься до юридичних осіб, але також субсидіарно розповсюджується на фізичних. Зазначена норма містить вимогу до боржника при ініціюванні ним справи про банкрутство. Суть вимоги полягає в наявності у боржника майна, необхідного для покриття судових витрат, пов'язаних із провадженням у справі. Все це свідчить про те, що законодавець вимагає здійснювати процедуру неплатоспроможності фізичної особи хоч і за рахунок майна боржника, але у межах необхідних і мінімальних для цього судових витрат.

Принцип неоплатності. Суть цього принципу полягає у тому, що боржник – фізична особа може ініціювати процедуру неплатоспроможності лише коли його пасив перевищує актив. Інакше кажучи, коли наявного у боржника майна недостатньо для оплати всіх боргів.

У чинній ст. 115 КУзПБ містяться чотири підстави для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи. Дві з них стосуються неплатоспроможності, одна – її загрози й одна – неоплатності.

Саму назву справи як “про неплатоспроможність” не можна назвати економічно правильною щодо фізичних осіб. Проблема полягає у тому, що сам термін “неплатоспроможність” означає лише припинення платежів. Неплатоспроможність тільки припускає саму неоплатність. Цей термін використовують кредитори, оскільки вони не знають реальний майновий стан боржника. Боржник, навпаки, прекрасно обізнаний як щодо свого фінансового, так і майнового стану. І тому довести факт своєї неоплатності для нього не становить жодних труднощів.

Якщо звернутися до ч. 3 ст. 116 КУзПБ, яка встановлює вимоги до заяви боржника, то бачимо, що вона вимагає від боржника докладати до заяви документи, які містять усі відомості, що відносяться як до пасиву, так і до активу. Причому не тільки у кількісному, а й змістовному значенні. І, як наслідок, законодавець у своїх приписах також заклав проведення судом аналізу вказаних документів на предмет неоплатності боржника.

Таким чином, оскільки ініціатором справ про неплатоспроможність є виключно боржник, то їхньою передумовою повинна бути його неоплатність. І тому умови відкриття таких справ повинні бути напряму пов'язані з терміном “неоплатність” як неможливістю погасити борги кредиторам внаслідок недостатності активів у боржника.

У зв'язку з цим процедуру неплатоспроможності фізичних осіб необхідно перейменувати на “процедуру неспроможності”.

Принцип пріоритету процедури реструктуризації боргів. Процедура реструктуризації являє собою систему заходів, направлених на фінансове оздоровлення боржника (ст. 1 КУзПБ). Така процедура вводиться одночасно з відкриттям справи про неплатоспроможність фізичної особи і діє до закриття провадження або до переходу на стадію погашення боргу (п. 2 ч. 5 ст. 119, ч. 7 ст. 123, ч. 11 ст. 126, ч. 3 ст. 128, ч. 3 ст. 129 КУзПБ). Процедура реструктуризації складається із двох частин. Перша частина є підготовчою, спрямована на перехід до другої частини – планової реструктуризації. У підготовчій частині формується пасив та актив боржника, представницькі органи кредиторів потім затверджують сам план реструктуризації. За своїм змістом підготовча частина реструктуризації має певні подібні риси з процедурою розпорядження майном щодо юридичних осіб.

Що стосується планової реструктуризації, то вона вводиться на підсумковому засіданні, на якому суд затверджує план реструктуризації. Згодом відбувається виконання фізичною особою умов плану реструктуризації і, залежно від результатів, вирішується доля як самого боржника, так і справи про неплатоспроможність. Основною метою планової реструктуризації є відновлення платоспроможності боржника і припинення усіх грошових зобов'язань, які не мають особистого характеру.

Незадовільний результат планової реструктуризації призводить до переходу до процедури погашення боргів, а недобросовісна поведінка боржника – до закриття справи про неплатоспроможність (ч. 3 ст. 128, ч. 3 ст. 129 КУзПБ).

Конструкція руху справи про неплатоспроможність спрямована переважно на відновлення платоспроможності громадянина. На відміну від юридичної особи, де у випадку відсутності активів у боржника суд на підсумковому засіданні вводить процедуру ліквідації, фізична особа

у такій ситуації може влаштуватися на роботу та спокійно оплачувати борги. Виняток, на нашу думку, напряду пов'язаний із фізіологічними особливостями громадянина, які перешкоджають реалізувати йому свою трудову функцію.

Пріоритетність процедури реструктуризації означає, що вона вводиться одразу з відкриттям справи. Надалі суд і сторони справи здійснюють заходи, направлені на її реалізацію.

Підсумком процедури реструктуризації є погашення (оплата та врегулювання) усіх боргів фізичної особи – боржника.

При цьому ніяких обмежень у правосуб'єктності боржника закінчення справи про неплатоспроможність у зв'язку з виконанням плану реструктуризації не несе. І лише незадовільні результати підготовки плану реструктуризації або його виконання дають право суду вводити процедуру погашення боргів.

Принцип виключності процедури погашення боргів. Судова процедура погашення боргів являє собою комплекс заходів, спрямованих на реалізацію майна фізичної особи – банкрута з метою задоволення вимог кредиторів (ст. 1 КУзПБ). Ця стадія справи про неплатоспроможність має субсидіарний характер, оскільки вводиться як підсумок незадовільних результатів процедури реструктуризації. Необхідно відзначити, що незадовільні результати можуть стосуватись як підготовчої, так і планової частини процедури реструктуризації. Наприклад, ненадання до суду плану реструктуризації боргів протягом трьох місяців після відкриття справи про неплатоспроможність (ч. 11 ст. 126 КУзПБ) або порушення боржником цього плану (ч. 3 ст. 128 КУзПБ).

Варто вказати, що законодавець встановив для суду альтернативні приписи в частині застосування процедури погашення боргів. Це означає, що у разі виникнення умов, передбачених правовою нормою, суд може або увести процедуру погашення боргів, або взагалі закрити справу про неплатоспроможність (частини 10, 11 чт. 126, ч. 3 ст. 128 КУзПБ). На нашу думку, рішення на користь введення процедури погашення боргів напряду залежить від добросовісної поведінки боржника та наявності у нього майна, достатнього для покриття судових витрат. Лише добросовісний боржник, який у зв'язку з об'єктивними причинами позбавлений можливості відновити свою неплатоспроможність через процедуру реструктуризації, може розраховувати на застосування до нього стадії погашення боргів.

Водночас, незважаючи на таку виключність, процедура погашення боргів у частині реалізації активів має спільні правила не лише зі стадією реструктуризації для фізичних осіб, а й ліквідації для юридичних осіб. Ці відносини регулюються розділом V КУзПБ і стосуються продажу активів боржника на конкурентних засадах.

У подальшому розподіл отриманих коштів відбувається відповідно до черговості, яка враховує особливості правового статусу фізичної особи (ст. 133 КУзПБ). Причому зобов'язання, які мають особистий характер, не припиняються у зв'язку із закінченням справи про неплатоспроможність.

Слід зазначити, що закінчення справи про неплатоспроможність за результатами процедури погашення боргів призводить до обмеження правосуб'єктності громадянина на певний період (ст. 135 КУзПБ).

Принцип добросовісності. У процедурі неплатоспроможності він стосується переважно боржника і, за поодиноким винятком, арбітражного керуючого та кредиторів. Суть цього принципу розкрито в ст. 13 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)¹¹. Щодо інституту неплатоспроможності вона полягає у тому, що боржник не повинен вчиняти дії, направлені на порушення майнових прав кредиторів. Інакше кажучи, реалізація боржником своїх майнових прав не повинна завдавати шкоди кредиторам. Наприклад, при наявності боргу перед кредиторами, боржник не повинен переоформляти своє майно на когось із близьких родичів (п. 2 ч. 7 ст. 123 КУзПБ). Такі правочини хоч зовнішньо і мають законний характер, але в період неплатоспроможності боржника вчиняються на шкоду кредиторам, позбавляючи останніх прав на задоволення своїх грошових вимог.

Коли відкривається справа про неплатоспроможність, боржник повинен співпрацювати з іншими учасниками справи про неплатоспроможність і судом: надавати достовірні відомості щодо свого фінансово-майнового стану; брати участь у розгляді пред'явлених до суду грошових вимог кредиторів; надавати проєкт плану реструктуризації; не перешкоджати застосуванню щодо нього судових процедур тощо.

Слід зазначити, що на відміну від юридичної особи, недотримання громадянином-боржником принципу добросовісності тягне за собою закриття справи про неплатоспроможність.

Щодо арбітражного керуючого принцип добросовісності проявляється у розумній реалізації своїх прав і виконанні обов'язків. Проблема у тому, що у справі про неплатоспроможність для допомоги боржнику, кредиторам і суду законодавець передбачив таку процесуальну фігуру, як арбітражний керуючий. І така процесуальна фігура відповідно до ст. 13 ЦК України та ч. 3 ст. 11 КУзПБ повинна діяти не на шкоду боржнику і кредиторам.

Це означає, що арбітражний керуючий повинен не лише виконувати належним чином встановлений обсяг своєї роботи, а й робити це у чітко відведені для цього строки. Інакше в арбітражного керуючого не може

¹¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>> (дата звернення: 16.05.2022).

виникнути право на оплату його послуг. Саме собою закінчення якогось відрізка часу його роботи не може автоматично тягнути за собою оплату за цей період.

І якщо арбітражний керуючий, як вказувалося вище, для збільшення розміру своєї винагороди порушує встановлені законом або судом строки виконання обов'язків, то такий прострочений період також не підлягає оплаті.

Кредитори, як і інші учасники справи про неплатоспроможність, також повинні дотримуватися принципу добросовісності та не зловживати своїми правами. Проблема полягає у тому, що процедура неплатоспроможності громадянина напряду пов'язана із законодавчо встановленими строками руху справи. Завдання суду полягає у контролі над дотриманням таких строків учасниками справи. І якщо кредитори не реалізують свої права в строки, встановлені правовою нормою, то суд може ввести відповідні санкції. Так, якщо збори кредиторів протягом 120 днів із дня відкриття справи про неплатоспроможність не приймуть рішення про перехід на наступну стадію процесу (планову реструктуризацію або процедуру погашення боргів), то суд без врахування думки кредиторів може ввести процедуру погашення боргів (ч. 1 ст. 130 КУзПБ).

Варто зазначити, що перехід у процедуру погашення боргів є несприятливим правовим наслідком для кредиторів. На відміну від планової реструктуризації, тут кредитори можуть назавжди розпрощатися зі своїми вимогами. Так, якщо при недостатності активів у плановій реструктуризації боржник може погашати борги за рахунок своєї особистої праці на підприємстві (п. 5 ч. 3 ст. 124 КУзПБ), то в процедурі погашення боргів це призводить до автоматичного списання вимог кредиторів (ч. 6 ст. 133 КУзПБ).

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна дійти таких висновків.

В основі регламентації відносин неплатоспроможності фізичних осіб, які не мають статусу суб'єктів підприємницької діяльності, що була запроваджена КУзПБ, лежить система іманентних цьому інституту принципів, які, на жаль, не знайшли відображення у нормах чинного законодавства.

Встановлено, що аналіз нормативних приписів книги 4 КУзПБ дає змогу виокремити п'ять принципів, які максимально висвітлюють всю сутність інституту неплатоспроможності фізичних осіб. До основних принципів національного інституту неплатоспроможності фізичних осіб, що відбиваються у змісті його норм на сучасному етапі розвитку, належать: економічності; неоплатності; пріоритету процедури реструктуризації боргів; виключності процедури погашення боргів; добросовісності.

Суть принципу економічності полягає у тому, що процедура неплатоспроможності фізичної особи повинна здійснюватися з мінімальними, необхідними для цього витратами.

Оскільки ініціатором справ про неплатоспроможність є виключно боржник, то їх передумовою повинна бути його неоплатність. І тому умови відкриття цих справ повинні бути напряду пов'язані з терміном “неоплатність” як неможливістю погасити борги кредиторам унаслідок недостатності активів у боржника.

Пріоритетність процедури реструктуризації означає, що вона вводиться одразу з відкриттям справи про неплатоспроможність. Підсумком процедури реструктуризації є погашення (оплата, врегулювання) усіх боргів фізичної особи – боржника.

Стадія погашення боргів має субсидіарний характер, оскільки вводиться як підсумок незадовільних результатів підготовчої або планової частини реструктуризації.

Принцип добросовісності полягає у тому, що учасники справи про неплатоспроможність, реалізуючи свої права, не повинні вчиняти дії, направлені на порушення (утиск) майнових прав або завдання шкоди іншим учасникам.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Butyrskyi A, *Zakhody shchodo vidnovlennia platospromozhnosti borzhnyka yak shliakh podolannia bankrutstva* (Knyhy–XXI 2008) (in Ukrainian).
2. Dzhun V, *Instytut nespromozhnosti: svitovi dosvid rozvytku i osoblyvosti stanovlennia v Ukraini* (Iurydycheskaia praktyka 2006) (in Ukrainian).
3. Poliakov B, *Pravo nespromozhnosti (bankrutstva) v Ukraini: pidruchnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv* (In Yure 2011) (in Ukrainian).
4. Pryhuza P, *Problemy teorii i praktyky konkursnoho prava v Ukraini: nespromozhnist ta bankrutstvo* (Kharkiv yurydychnyi 2009) (in Ukrainian).
5. Rabinovych P, *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy: navchalnyi posibnyk* (vyd 9-e, zi zminamy, Krai 2007) (in Ukrainian).

Journal articles

6. Radzyviliuk V, ‘Metod, pryntsypy ta funktsii prava bankrutstva (nespromozhnosti)’ (2010) 82 *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky* 23–5 (in Ukrainian).
7. Koziubra M, ‘Pryntsypy prava: metodolohichni pidkhody do rozuminnia pryrody ta klasyfikatsii v umovakh suchasnykh hlobalizatsiinykh transformatsii’ (2017) 11 *Pravo Ukrainy* 142–64 (in Ukrainian).

Boris Poliakov
Valeria Radzyviliuk

PRINCIPLES OF THE INSTITUTE OF INSOLVENCY OF INDIVIDUALS

ABSTRACT. The legal position of natural persons in economic circulation has significant features compared to subjects endowed with the status of a legal entity. Acting as consumers, individuals may be burdened with a significant amount of debt, and if so, they have to bear the risks of default in the event of their insolvency.

The Institute of Insolvency of Individuals is a very effective way of protecting bona fide debtors who find themselves in a difficult financial situation for objective reasons. The application of the norms of this institution in practice enables debtors to restore their solvency, to pay off creditors' claims in an organized manner, and to be freed from debts.

The purpose of the article is: formulation and analysis of the content of the main principles on which the institution of insolvency of natural persons in Ukraine is based, substantiation of their content based on the provisions of the domestic legislation on bankruptcy, as well as presenting own vision regarding the directions for improving the legislation in the specified aspect, which will contribute to overcoming the existing problems and improving the effectiveness of the implementation of its norms in practice.

The authors come to the conclusion that the basis of the regulation of insolvency relations of individuals who do not have the status of subjects of entrepreneurial activity, which was introduced by the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures (hereinafter the Bankruptcy Code), is a system of principles immanent to this institute, which, unfortunately, did not find the reflection in the current legislation.

It was established that the analysis of Book 4 of the Bankruptcy Code allows us to identify five principles that maximally clarify the essence of the institution of individuals' insolvency. These are the principles of: economy; payment inability; the priority of the debt restructuring procedure; exclusivity of the debt repayment procedure; bona fide.

The essence of the principle of economy is that the insolvency procedure of an individual should be carried out with the minimum necessary costs.

Since the initiator of the insolvency cases is exclusively the debtor, therefore, the prerequisite of the given cases should be the debtor's payment inability. And thereby, the conditions for opening these cases should be directly related to the term "payment inability", as the inability to fulfill the creditor's claims due to the insufficient assets of the debtor.

The priority of the restructuring procedure means that it is introduced immediately with the opening of the insolvency case. The result of the restructuring procedure is the repayment (payment, settlement) of all debts of the debtor – natural person.

The debt repayment stage has the subsidiary nature, as it is introduced as a summary of the unsatisfactory results of the preparatory or planning part of the restructuring.

The principle of bona fide is that the participants in an insolvency case, exercising their rights, should not take actions aimed at violating (oppression) of material rights or causing harm to other participants.

KEYWORDS: bankruptcy; debtor; creditor; insolvency; principles.